

Tataři a muslimové v Polsku

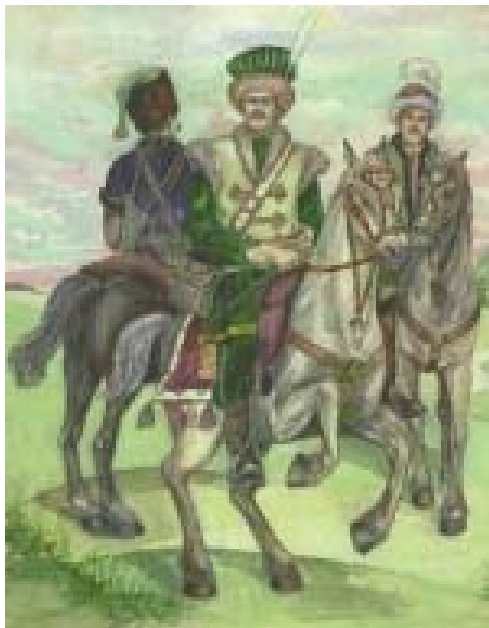
Polsko je dnes tvořeno z 95% katolíky, zbylých 5% připadá na jiná náboženství. Podobně vypadá i národnostní poměr. I mezi Poláky je však poměrně málo známá komunita polských muslimů, kteří se sice dnes identifikují s polskou národností, ale mají tatarský původ. Většina z nich se navíc dále hlásí k islámu. Přestože dnes je tato nepatrná komunita roztroušená po celé zemi, centrem jejich tradičního rozmístění bylo východní Polsko, které proslulo pestrou směsicí náboženských směrů. Kromě polských Tatarů se na tomto teritoriu vyznává pravoslavní, judaismus a funguje zde i centrum víry *baha'i*.

Mešita v Bohonikach

Cílem tohoto přehledu je především shromáždění základních informací o polských Tatarech, které lze využít jako odrazový můstek pro další studium nebo při návštěvě východního Polska ať již k turistickým nebo výzkumným účelům. Z tohoto důvodu je v závěru připojen i seznam kontaktů na muslimské i tatarské organizace po celém Polsku.

Historie Tatarů na polském území

Samuel Mur Krzeczowski – rotmistrz tatarské jízdy na konci 17. století

První Tataři přicházeli na území Polského státu již na počátku 14. století v důsledku styků se Zlatou hordou. Výraznější příliv tatarského etnika je však kladen až o sto let později v souvislosti s postupným rozpadem tohoto tataro-mongolského státu, kdy na území Polska a Litvy přicházely skupiny emigrantů z východu, které tehdejší kníže Vytautas (Witold) usídlil na svém území a daroval jim půdu výměnou za vojenskou službu. Významnou roli hráli Tataři již v bitvě u Grünwaldu (1410), kdy bojovali na straně polsko-litevské armády.

Vzhledem k tomu, že tito noví osadníci přicházeli z různých částí Zlaté hordy a nemluvili jedním jazykem (nejčastěji se zřejmě jednalo o kipčacké dialekty), obyvatelstvo poměrně rychle podléhalo jazykové asimilaci a již v 16. století většinou přešel na polštinu nebo ruštinu (případně na dialekty na rozhraní těchto dvou jazyků).

V nové polsko-litevské Rzeczypospolitej zůstávali Tataři sloužit jako žoldnéři. Jednotlivé tatarské komunity byly rozděleny podle vojenských útvarů, jejichž maršálové byli nejen vojenskými veliteli, ale v době míru plnili i funkci administrativní a správní v přidělených vsích, centrem kterých byla většinou mešita. Náboženský faktor byl (a dodnes zůstává) hlavním indikátorem tatarské přítomnosti v dané oblasti.

Proto ve druhé polovině 17. století, kdy se polský stát dostal do konfrontace s Osmanskou říší, vznikl problém věrnosti tatarských muslimských oddílů. Ty byly nejprve vyloučeny z polské

Mešita v obci Kruszyniany

armády, později je však Jan III. Sobieski omilostnil, vrátil jim všechna sebraná privilegia a zavázal si je přísahou věrnosti. Tataři měli později velké zásluhy i v bitvě s osmanským vojskem u Vídně v roce 1683, kterou rozhodly právě oddíly Jana III. Sobieského. Podle jedné legendy tatarský rotmistr Samuel Mur Krzeczowski zachránil králi Janovi život a byl za tento čin odměněn osadami okolo Kruszynian, které se, spolu s Bohonikami, staly hlavními centry tatarského osídlení.

Tataři se jako válečníci zúčastnili i Napoleonských válek na straně francouzského císaře, později se přidali i k oběma polským povstáním v letech 1830-1831, resp. v roce 1864. Po změně politického uspořádání v Polsku byly mnohé vesnice zadluženy a jejich obyvatelé se stěhovali do měst.

Na přelomu 19. a 20. století však začaly pod vedením největších členů elitních tatarských rodů vznikat obrozenecké spolky, byla organizována celopolská setkání Tatarů a odpor proti v té době probíhající rusifikaci. Byly vytvořeny první ruské tatarské organizace a polští Tataři se setkávali se svými příbuznými z oblasti Povolží nebo z Krymu. V průběhu 1. světové války se Tataři účastnili bojů na ruské straně, později však větší část bojovala v polské armádě proti Sovětskému Rusku.

V meziválečném Polsku žilo přibližně 6000 lidí (dále asi 3500 lidí v Litvě, Bělorusku nebo USA) a jejich centrem se stal především Vilnius. Již v roce 1925 zde byl založeno Nejvyšší shromáždění Náboženského muslimského muslimů (Muzulmański Zwiazek Religijny) a pod vedením významného tatarského intelektuála a právníka Olgierda Kryszyńskiego se v roce 1936 zformovala i kulturně-společenská organizace Zwiazek Kulturalno-Oświatowy Tatarów Rzeczpospolitej Polskiej, která měla až 28 poboček po celé zemi. Meziválečné období se tak pro Tatary stalo velmi činným a plodným.

Obsazení východních „Kresů“ sovětskou armádou postihlo většinu tatarské populace v meziválečném Polsku, vzhledem k tomu, že většina z nich se ocitla v oblasti sovětské zóny.

Nejnovější dějiny a současnost polských Tatarů

Po druhé světové válce byla větší část Tatarů přesídlena na nové tzv. *Zemie Odzyskane*. Usídlili se především v Gdaňsku nebo Gorzówě Wielkopolskim, ale jejich potomky lze nalézt i v Olsztyně, Elblagu, Szczecine, Wrocławu nebo Jelenie Gore. Celkově se uvádí, že ze starých „Kresů“ bylo přesídleno okolo 2000 osob. V průběhu následujícího období se tito přesídlenci v novém prostředí z větší části asimilovali a pouze v místech jejich větší koncentrace si dokázali udržet svou jistou organizovanost. Duchovním centrem Tatarů na nově osídlených místech se stal především Gdaňsk, ve kterém žilo přibližně 200 Tatarů, z nichž větší část byla tvořen inteligencí. K ní patřili především publicisté Maciej Konopacki, Selim Chazbijewicz (ten se stal předsedou Svazu polských Tatarů) a další. Právě v Gdaňsku byla v roce 1992 obnovena společensko-kulturní organizace Tatarů **Zwiazek Tatarów Polskich w Rzeczpospolitej Polskiej**, která navázala tradice z meziválečného období. Tato organizace má v současné době okolo 1000 členů z celého Polska, tj. pokrývá asi čtvrtinu celkové tatarské populace v zemi.

Soustavně se studiem polských Tatarů zabývá např. pracovník Historického ústavu Polské akademie věd a pedagogický pracovník Varšavské university Ali Miśkewicz, který publikoval řadu prací k dějinám polských Tatarů ve 20. století.

Největší kompaktní tatarské osídlení však zůstalo na východě Polska v okolí Bialystoku, v blízkosti hranice s Běloruskem. V tomto regionu se udává okolo 1800 Tatarů, kteří se nadále hlásí ke své identitě.

Muslimové v Polsku v 90. letech

muhir – nápis v mešitě

„lá iláha illá ,lláh wa Muhammadanrasúlu ,lláh“
(Není boha kromě Boha a Muhammad je Posel Boží)

Polské lidové republiky a který se opírá především o muslimy tatarského původu. V jeho čele stojí Jan Sobolewski, původem Tatar z Bialystoku. Kromě centra v Gdaňsku s novou mešitou postavenou v 90.let, má své pobočky (místní mešity) i v místech největší koncentrace tatarského osídlení (Kraków, Łódž, Lublin, Olsztyn, Opole, Poznaň, Rzeszów, Sokółka, Wrocław, Kruszyniany a Bohoniki). Spravuje Islámské centrum ve Warszawě, založené v roce

Díky stipendiím, které polská vláda poskytuje studentům z islámských zemí, trvale nebo přechodně žije v Polsku podle různých údajů 5-25 tisíc muslimů většinou z arabských zemí. Přibývá ale i Poláků a k islámu se v menší míře hlásí i komunisty Polských Tatarů. Počet reálně praktikujících muslimů-Poláků se odhaduje na několik tisíc.

Zastřešující organizací je od roku 1925 **Muzulmański Zwiazek Religijny**, který nepřerušil svou činnost ani v průběhu 40letého období

medresa v Bialystoku

1992 a vedené polským muslimem Farhatem Khanem. V letech 1998-2000 byla postavena *medresa* (náboženská škola) v Białystoku.

Z dalších organizací má historickou tradici **Stowaryszenie Jedności Muzulmańskiej** (Společenství islámské jednoty), založené v roce 1937 tehdejším polským *muftím* orientalistou Jakubem Sienkiewiczem. Později byla činnost tohoto sdružení zakázána a obnovena až koncem 80. let (registrace proběhla byla provedena v roce 1989). Organizují se zde především polští muslimů, ačkoliv jeho členy jsou i Poláci původem z jiných islámských zemí.

Kromě těchto, v převážné části polských, organizací působí v zemi i odbočky zahraničních muslimských hnutí – Společenství Muslimských bratří (Stowaryszenie Braci Muzulmanów, zaregistrované 1990) a Společenství muslimů řádu *Ahmadija* (Stowaryszenie Muzulmanów Ahmadiyya).

Celkově dnes funguje v celém Polsku kromě Islámského centra ve Warszawě a medresy v Białystoku i 12 mešit (Lokalny Dżamaat).

Tatarské památky ve východním Polsku

Kruszyniany. Vesnice asi 30 km na jih od města Sokółka. Hlavní zajímavostí je **mešita**, založená v 18. století, jediná mešita na světě, jejíž architektura vychází z slohu katolických kostelů. Dřevěná stavba se dvěma věžemi, které kryjí cibulovité kopule zakončené půlměsícem. Vnitřní uspořádání odpovídá klasické mešitě s malým dřevěným *minbarem* (kazatelnou) a mihrábem (výklenek, který ukazuje směrem k Mekce) – rozdělení na mužskou a ženskou část. Okolo mešity je muslimský hřbitov (*mizar*, *mazar*). Ve vesnici žije poslední tatarská rodina.

tatarský hřbitov v Bohonikach

Mešita v Bohonikách

Bohoniki. Vesnice asi 8km na jihovýchod od Sokółky. Dřevěná stavba v Bohonikách je sice menší, na druhé straně se jedná o nejstarší mešitu v Polsku, postavenou na přelomu 17. a 18. století, tedy poté, co Jan III. Sobieski daroval Bohoniki rotmistrovi Krzeczowskému, veliteli tatarského oddílu v boji s osmanskými vojsky u Vídně v roce 1683. Na největší muslimský svátek (*Id al-Adhá*, *Kurban bajram*) se sem sjíždějí polští muslimové. K mešitě také

přiléhá největší polský tatarský hřbitov v Polsku. V Bohonikách žije dodnes asi 10 posledních tatarských rodin.

V obou mešitách jsou se nacházejí lingvistické unikáty – Korány psané v polštině arabským písmem.

V rámci rozvoje cestovního ruchu byly ve východním Polsku vytyčeny trasy, které spojují nejvýznamnější dochované historické památky Tatarů, ale i jiných náboženství v regionu – především jsou to tzv. Tatarske Szlaki – Maly Tatarski Szlak, který vede ze železniční stanice Walily do Kruszyńian, a Dlugi Tatarskii Szlak z Kruszyńian do Sokólki v celkové délce 77 km. Problémem na této trase je však infrastruktura, především nedostatek ubytovacích kapacit.

Bibliografie :

Polska egzotyczna, czyli rowerem wzdłuż wchodniej granicy Polski (autor neveden). <http://tramp.travel.pl/84/84b.htm>. [16.4.2002]

Prochazka, A. B.: *Mosques*. Muslim Architecture Research Programe, 1986.

Szymula, J.: *Z Polskich wypraw*. <http://bezuprzedzen.pl/polska/wyprawa.html> [5.4.2002].

Tatarskim Szlakiem (autor neveden). <http://www.icm.edu.pl/home/kostel/rower/tatarzy.html>. [5.4.2002].

Tatarzy Polscy. <http://www.key.net.pl/firmy/tatary/> [5.4.2002].

Tobolewski, M.: *Tatarzy Polskie*. <http://www.tolerancja.pl/islam03.php>. [16.4.2002].

Zajczkowski, A.: *Poland (Islam and Tatars in Poland)*. Encyclopaedia of Islam, Leiden, 1994, Vol. VI, str. 254-255.

Zubowicz, B.: *Kiedy Karim zmienil waznanie, nejgwaltowniej zareagowala babcia. Uznala, ze zwiarowal*. Trybuna, 10.10.1998.

<http://www.geocities.com/Athens/Forum/9192/mslmp1911222.html>. [5.4.2002].

Adresář muslimských organizací v Polsku

Město	Organizace	Adresa	Telefon	E-mail
Białystok	Stowarzyszenie Studentów Muzułmańskich w Polsce	ul. Hetmańska 63	+48 (0)85-6514021	moslim@friko5.onet.pl
Bohoniki	Lokalny Dżamaat	Farhat	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Bydgoszcz	Lokalny Dżamaat	Sławek	+48 (0)503-782531	chazbij@hotmail.com
Gdańsk	Związek Tatarów Polskich	ul. Abrahama 17a	+48 (0)503-782531	mahdi@eti.pg.gda.pl
Kraków	Lokalny Dżamaat	Aziz	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Kruszyniany	Lokalny Dżamaat	Farhat	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Łódź	Lokalny Dżamaat	Nadji	+48 (0)42-6577392	zmp@egroups.com
Lublin	Lokalny Dżamaat	Farhat	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Olsztyn	Lokalny Dżamaat	Farhat	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Opole	Lokalny Dżamaat	Farhat	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Poznań	Lokalny Dżamaat	Farhat	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Rzeszów	Lokalny Dżamaat	ul. Akademicka 6/919 DS. IKAR	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Sokółka	Lokalny Dżamaat	Farhat	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Warszawa	Centrum Islamu, Związek Muzułmanów Polskich, Muzułmański Związek Religijny	ul. Wiertnicza 103 (autobus 522 a 188 z Centrum)	+48 (0)503-782531	zmp@egroups.com
Wrocław	Lokalny Dżamaat	Karim	+48 (0)601-731317	zmp@egroups.com

Rozmístění náboženských památek ve východním Polsku

